

Юлія Фурманчук,
студентка 4 курсу
ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

НЕОФІЦІЙНА АНТРОПОНІМІЯ С. СТРИЖАВКА СТАВИЩЕНСЬКОГО Р-НУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛ.

У статті проаналізовано прізвиська с. Стрижавка Ставищенського р-ну Київської обл. крізь призму мотиваційної типології, функціонального призначення та експресивного наповнення.

Прізвисько – це неофіційне одно- чи багатолексемне найменування особи чи кількох осіб, яке дає найменувач, щоб підкреслити особливу рису, що вирізняє людину серед інших. На початковому етапі прізвисько супроводжує характеристична функція, яку з часом замінює ідентифікаційна. Прізвиська – обов'язково конотативні одиниці, переважно з негативним емоційним компонентом [3, с. 5].

Вивчення особливостей прізвиськ певного регіону дає змогу не лише глибше зрозуміти діалектні особливості мови, а й поглибити знання з української етимології, лексикології та словотвору. Прізвисько не тільки індивідуалізує та ідентифікує людину в певному середовищі (трудова колектив, сільська громада), а й характеризує її, указує на місце в соціумі. Поряд з офіційними антропонімами (іменем та прізвищем) неофіційні найменування містять у собі оцінну характеристику особи-носія, яка є відображенням його стосунків з оточенням, загальної культури представників досліджуваного регіону. Людина за допомогою прізвиська намагається не тільки назвати конкретну особу, але й щось повідомити про неї, оцінити її, зв'язати з назвою якусь додаткову інформацію [2, с. 256].

У сучасному мовознавстві наявна невелика кількість наукових праць, присвячених дослідженню, класифікації та вивченню природи прізвиськ; відсутні комплексні й системні, зокрема монографічні, дослідження, присвячені виявленню номенклатури, мотиваційної бази та структури сучасних прізвиськ українського діалектного континууму. В ономастиці відомі дослідження І. Сухомлина, М. Худаши, П. Чучки, Л. Масенко та інших, у яких провідним є історичний аспект вивчення прізвиськ, питання їхнього походження та становлення. Деякі українські мовознавці досліджували регіональне поширення прізвиськ: Н. Шутьська (Західне Полісся), Н. Федотова (Луганщина), Г. Ліщинська (Покуття), О. Антонюк (Донеччина), В. Чабаненко (Нижня Наддніпрянина) та ін.

Неофіційні антропоніми села Стрижавка Ставищенського району Київської області та суміжних із ним населених пунктів досі не були предметом спеціального наукового дослідження, що й становить актуальність цієї статті.

Мета наукової розвідки – проаналізувати зібрані експедиційним методом прізвиська в зазначеному населеному пункті.

У процесі класифікації прізвиськ урахуємо погляди О. Антонюк про мотиви номінації [1] та Н. Шульської, яка репрезентує прізвиська крізь призму мотиваційної типології, функціонального призначення, експресивного наповнення тощо [3].

Отже, зафіксовані прізвиська поділяємо на групи за такими ознаками: 1) за територіальними походженням носія прізвиська; 2) за видом діяльності та захопленнями; 3) за зовнішніми ознаками; 4) прізвиська, що відображають випадок чи незвичайну подію в житті людини; 5) за мовленнєвими звичками та особливостями мовлення; 6) за рисами характеру та поведінки; 7) за стосунком до мистецтва; 8) прізвиська, утворені від власних імен та прізвищ.

1. За територіальним походженням носія прізвиська. Прізвиська цього типу називають осіб залежно від того, з якого населеного пункту люди або ж їхні предки з'явилися в с. Стрижавка: *Чечени* – сім'я, яка під час громадянської війни втекла з Чечні до України; *Казах* – чоловік, який у дитинстві проживав разом із батьками в Казахстані; *Чурка* – чоловік, який за походженням був кавказької національності; ніхто достовірно не міг сказати, звідки він з'явився в селі; *Армян* – прізвисько чоловіка, сім'я якого переїхала до України з Вірменії; *Туркменка* – прізвисько жінки, яка переїхала до села з Туркменистану, мала своєрідну зовнішність, постійно готувала національні страви своєї країни.

2. За видом діяльності та захопленнями. В основі прізвиськ за такою мотиваційною ознакою лежить назва професій або ж виду діяльності мешканців с. Стрижавка: *Хемечка* – жінка, яка все життя працювала в школі вчителем хімії; *Повар* – прізвисько чоловіка, який працював у їдальні кухарем, пізніше став начальником кухні; *Завгосп* – чоловік, який працював на фермі завгоспом; *Доярка* – жінка, яка з юності до старості працювала дояркою в колгоспі; *Зава* – прізвисько жінки, яка працювала завідувачем дитячого садочка; *Медічка* – жінка, яка працювала все життя фельдшером у сільській амбулаторії; *Голова* – прізвисько чоловіка, який тривалий час був головою сільської ради; *Кров'янка* – жінка, яка славилась у селі тим, що годувала смачну кров'янку.

3. За зовнішніми ознаками. Ця група об'єднує прізвиська, що характеризують носіїв за незвичними рисами їхнього зовнішнього вигляду: *Слон і Моська* – прізвиська двох подруг – високої, з надмірною вагою та низької й худой; *Швабра* – висока жінка худорлявої статури; *Клапчань* – прізвисько чоловіка, у якого були великі вуха; *Ірка Трубка* – жінка, яка постійно складала губи трубочкою; *Морда* – чоловік, у якого була занадто велика голова; *Шолопа* – чоловік, який мав дуже великі губи; *Шкана* – чоловік, який накульгував; *Чапля* – прізвисько жінки, яка мала дуже довгі ноги.

4. Прізвиська, що відображають випадок чи незвичайну подію в житті людини. Ця група об'єднує прізвиська, в основу творення яких лягла незвична подія з життя носіїв: *Майор* – прізвисько чоловіка, який, будучи ще малим, одягав військову фуражку, ставав перед дзеркалом і казав: «Коли я виросту, то стану майором!»; *Цвях* – чоловік, який у молодості на спір намагався забити головою цвяха; йому зробити це не вдалось, а отримав він за цю пригоду лише прізвисько; *Макасон* – прізвисько чоловіка, який купив собі навушники фірми «Panasonic», а в селі вихвалявся, що в нього навушники фірми Макасонік, тому

почали на нього казати Макасон; *Катута* – прізвисько чоловіка, який співав у дитинстві пісню «Катюша», при цьому Катюшу називав Катутую; *Лобода* – чоловік, який ховався в лободі, коли його біла мати.

5. За мовленнєвими звичками та особливостями мовлення: *Вун* – чоловік, який постійно у своєму мовленні вживав вказівну частку вун; він казав: «Поїхали вун туди, йду вун туди» тощо; *Цьо* – прізвисько допитливого чоловіка, який при розмові з іншими завжди запитував: «А цьо?», окрім того, він не вимовляв звука [ч]; *Чаво* – чоловік, який, повернувшись із військової служби з Москви, виражаючи своє незадоволення, казав «Чаво-чаво?»; *Свиш* – прізвисько чоловіка, який не вимовляв звука [л], а в процесі спілкування з іншими використовував слово-паразит «Свиш?» (тобто чуєш).

6. За рисами характеру та поведінки. В основі цієї класифікації лежать визначальні риси характеру та поведінки мешканців села Стрижавка: *Ритокорито* – прізвисько некультурної жінки, яка нікого й нічого не соромилась, уживала ненормативну лексику, була грубою та вульгарною; *Рибуля* – хлопець, який не мав власної думки, в усьому підчинявся батькам, майже не спілкувався з однолітками й не мав друзів; *Педагог* – чоловік, який мав звичку повчати будь-кого в будь-якій справі; *Галстук* – чоловік, який постійно на роботу одягав краватку; *Видри* – прізвисько сім'ї, у членів якої був складний характер, їх у селі вважають капосними, такими, які не можуть принести користь іншим; *Пеньок* – чоловік, який мав панське коріння, а тому намагався поводити себе відповідно, але в нього не виходило, тому люди про нього почали казати: «Ти не панок, а пеньок».

7. За стосунком до мистецтва. До цієї групи відносимо прізвиська, які утворилися через порівняння осіб із літературними або кіногероями: *Борман* – чоловік, який своєю зовнішністю нагадував головного героя кінофільму «Дванадцять миттєвостей весни»; *Герасим* – прізвисько чоловіка, якого порівнювали з німим героєм розповіді про Муму І. Тургенева на основі того, що він був замкнутим, майже не спілкувався з людьми; *Дяденька Скрудж* – чоловік, який був дуже скупий, збирав усі свої гроші й закопував їх у городі (навіть його сім'я не знала, де його схованки), тому в селі його порівнювали з мультиплікаційним героєм; *Вертер* – прізвисько чоловіка, зовнішність якого була схожа на героя з кінофільму «Гостя з майбутнього», односельці кажуть, що навіть характер був дещо схожий, адже цей чоловік був спокійним, довго роздумував над певними питаннями; *Будьонний* – чоловік, який носить такі ж вуса, як у радянського воєначальника Семена Будьонного, окрім того, він має коня, постійно на ньому їздить; *Катька Пушкарьова* – прізвисько жінки, зовнішність якої нагадує головну героїню серіалу «Не родись вродливою», попри свій молодий вік, жінка носила застарілий одяг, круглі окуляри.

8. Прізвиська, утворені від власних імен і прізвищ: *Жучка* – прізвисько, утворене від прізвища Жук; *Цибульчак* – від Цибульський; *Файдо* – від Файденко; *Коняка* – від Конельський; *Чачік* – прізвисько чоловіка, на ім'я Олександр, на якого у дитинстві казали Чачік (Сашик); *Любася* – жінка, на ім'я Любов, яку її чоловік постійно лагідно називав Любася; *Жменя* – прізвисько чоловіка, на ім'я Євген (Женя), яке підкреслює його зовнішній вигляд, адже він був маленький зростом; *Михай* – чоловік, на ім'я Михайло, прізвисько підкреслює

безпосередність і відкритість його носія; *Сашуня* – жінка, на ім'я Олександра, яка мала м'який характер, не могла сперечатися з людьми; прізвисько жінки, утворене на основі її імені, але водночас підкреслює її характер.

Отже, прізвиська с. Стрижавка сформовані на народному діалектному ґрунті, частково відображають особливості (переважно фонетичні) середньонаддніпряньського говору. Проаналізовані прізвиська віддзеркалюють український національний світогляд, особливості буття українського народу, цінності та ідеали. Неофіційні антропоніми характеризують способи засвоєння культури, які є специфічно притаманними для соціуму на певному етапі історичного розвитку. Стиль мислення в усій сукупності глибинних зв'язків, національних мовних рис народу реалізується в особливостях додаткової номінації, що є проявом творчості народу, адже прізвиська дають змогу збагнути суспільні відносини між членами сільської громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк О. В. Про два підходи до вивчення семантики прізвиська // Філологічні трактати: науковий журнал. – 2010. – Т. 2. – № 2. – С. 5–12.
2. Дуйчак М. Прізвиська та їх мотивованість // Проблеми сучасної ареалогії. – К.: Наукова думка, 1994. – с. 132–139.
3. Шульська Н. М. Неофіційна антропонімія Західного Полісся: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Луцьк: Вид-во Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. – 20 с.

Анастасія Черниш,
студентка 5 курсу

ННІ філології та журналістики
ЖДУ імені Івана Франка.

Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

ВІДЗАЙМЕННИКОВІ ПРИСЛІВНИКИ В СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано відзайменникові прислівники, зафіксовані в Словнику української мови XVI – I половини XVII ст., визначено їхню семантико-словотвірну структуру.

Прислівники української мови з історичного погляду ще недостатньо досліджені. Як окремий лексико-граматичний розряд слів адвербіативи сягають дуже давніх часів. Вони виникли «ще на загальноіндоевропейському ґрунті, і склад їх в окремих мовах» постійно поповнювався [3, с. 372].

Прислівник в українському мовознавстві досліджено багатовимірно на різних мовних зрізах: фонетичному (С. Бевзенко, В. Гальчук), лексико-семантичному (О. Брошняк, Т. Ніколашина, В. Русанівський), граматичному (В. Березенко, І. Вихованець, А. Грищенко, Т. Довга, Н. Костусяк, І. Кучеренко, В. Німчук, І. Уздиган, В. Франчук, І. Чапля); також прислівник цю частину мови розглядають в аспекті мовно-порівняльного аналізу (А. Лучик, І. Ощипко) та ін.